

Erhart, Adolf

[Georgiev, Vladimir. Issledovanija po sravnitel'no-istoričeskomu jazykoznaniju: (rodstvennyje otnošenija indojevropejskich jazykov)]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. E, Řada archeologicko-klasická. 1961, vol. 10, iss. E6, pp. 271-276

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/109011>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

z vůdců obrany města, rozesílá dopisy sousedním Slovanům, aby mohl s jejich pomocí odrazit nepřátelský útok. Uposlechoh jich však jen velmi málo (strymonští Slované se vůbec nedostavili); zavinila to, jak se praví na str. 172, „svévole a podlost samotných archontů, pověřených mocí, neboť oni se starali více o vlastní výhody než o společné blaho“. Podobně tupí autor Slované i v kap. 41. Tato místa svědčí o tom, že Slované nebyli v té době plně podřízeni byzantské říši; povinnost slovanských kmenů dodávat říši určitý počet bojovníků byla zřejmě jen formálního charakteru, mohlo-li se stát, že se k obraně Soluně dostavili v tak malém počtu. Vztah mezi Byzantinci a Slované dokresluje konečně i užití termínu *σύμμαχοι*. Důležité je pro nás také zjištění, že slovanské kmeny představovaly v X. století značnou vojenskou sílu opírající se hlavně o oddíly lučištníků (*τῆς τοξικῆς ἔμπειροι*).

Toto vydání dvou byzantských kronik lze právem označit za zdařilé a může posloužit jako vzor pro vydávání překladů dalších děl byzantských autorů. Předmluvy nás dobře obeznamují s politickou a hospodářskou situací v byzantské říši v době, o které se v kronikách mluví; nepostrádáme tu ani rozbor kronik z hlediska literárního. Komentář, přehledné mapky a chronologická tabulka, to vše přispívá k názornosti a správnému pochopení uvedených děl. Vytknout musíme jistou nedůslednost v sestavení rejstříku (str. 257–260). Tak např. u Drugovitů má být místo chybného odkazu na stranu 169 odkaz na str. 163, stejně tak u Sagudatů. U termínu „Slované“ chybí odkaz na stranu 171, 221 a 232, u strymonsých Slovanů na stranu 185. Také prepis řeckých slov není na některých místech dosti pečlivý.

Dagmar Bartoňková

Vladimir Georgiev: Issledovanija po sravnitelno-istoričeskomu jazykoznaniju (Rodstvennyje otnošenija indoevropskich jazykov) Moskva, Izd. inostrannoj literatury, 1958, Str. 317.

V indoevropské jazykovědě bylo vždy věnováno hodně pozornosti otázkám vzájemných vztahů indoevropských větví; zájem o tyto otázky neutuchá ani v současné době, o čemž svědčí řada nových statí i monografií. Mezi nimi zaujímá významné místo kniha proslulého bulharského jazykovědce V. Georgieva, která vznikla na základě přednáškového cyklu konaného akad. Georgievem r. 1956 na moskevské universitě. Jednotlivé její kapitoly byly publikovány již dříve jako články v různých vědeckých časopisech, příp. i knižně; zde jsou ovšem více nebo méně přepracovány a doplněny. Kniha však obsahuje také řadu výkladů zcela nových, dosud nikde nepublikovaných.

Prvá kapitola Georgievovy knihy podává přehled dosavadního vývoje indoevropské jazykovědy. G. v něm rozlišuje tři období: předmladogramatické, mladogramatické a současné (začínající objem tocharštiny a hetitštiny). Autor podrobuje kritice některé jazykovědné školy a směry: italskou neolingvistiku, „panmediterranismus“, německou rasistickou jazykovědu a do značné míry také strukturalismus, z něhož zatím přijímá jen fonologii. Na druhé straně je vysoce hodnocena mladogramatická škola, a to především pro její materialistický přístup k jazyku.

Fonologické hledisko uplatňuje G. hned v následující kapitole, kde pojednává o problému indoevropských velárních souhlásek (kteréžto otázky věnoval od r. 1932 již celou řadu statí). V ide. prajazyku prý existovaly pouze dvě řady těchto souhlásek: čisté veláry a labioveláry. Některé ide. jazyky palatalisovaly čisté veláry v posici před *e*, *i*, *j* (a také ve skupinách *kre*, *kle* atp.); produktem této prastaré palatalisace (assibilace) byly sykavky *s* (*š*) atd. Tendence sjednotit znovu tvary, jejichž spojitost byla narušena touto palatalisací, vedla k zavedení sykavky i do posicí před *o*, *u* („unifikace rozštěpených kořenů“). Ruku v ruce s assibilací většiny starých velár kráčela delabialisace labiovelár, které ztratily z valné části svou oporu ve fonologickém systému (korelace *k* : *kʷ* atd.). — V souvislosti s tímto výkladem ztrácí své opodstatnění i běžné dělení indoevropských jazyků na skupinu kentumovou a satemovou: palatalisace (assibilace) a delabialisace proběhly podle G. samostatně v jednotlivých ide. větvích („satemových“). — Tím se

vysvětlují i některé nesrovnalosti ve střidnicích domnělých palatálních velár v baltštině, slovanštině a indoaráštině; objasňuje se také postavení tocharštiny, jazyka dosud počítaného ke skupině „kentum“ i přes závažné shody s jazyky „satemovými“ (podle G. provedla také tocharština assibilaci velár, ovšem jen v omezeném rozsahu).

Obširná třetí kapitola představuje souhrn všeho toho, co G. dosud napsal o ethnogenesi Řeků, raném vývoji řečtiny a o předřeckých jazycích egejské oblasti, tedy o otázkách, jež stály od samého začátku ve středu jeho vědeckého zájmu. Nejvíce místa tu věnuje tzv. kréto-mykénskému dialektu — jazyku napsíu v lineárním písmu B (v podrobnostech srv. souhrnný referát A. Bartoňka o tzv. mykénské koiné, otištěný na s. 277—279 tohoto čísla). — Druhou část kapitoly tvoří pokus o rozluštění lineárního písma A; G. pokládá jazyk příslušných napsíu (datovaných do 1. poloviny II. tisíciletí př. n. l.) za archaický řecký dialekt, odlišný od dialektu kréto-mykénského.

Jak známo, je V. Georgiev otcem teorie o indoevropském charakteru předřeckého („pelagického“) jazyka; v recenované knize shrnuje výsledky dosavadního svého bádání i bádání jiných učenců (Windekense, Merlingena aj.) o tomto thematu (předkládá mj. obsáhlý seznam předřeckých etymologií). Indoevropské předchůdce Řeků ztotožňuje G. s Pelasgy, vzpomínaným i často Homérem, Hérododem i jinými řeckými autory. Ti prý obývali Řecko již od nepaměti: G. vůbec pochybuje o existenci neindoevropského substrátu v egejské oblasti. K takovým závěrům jej vede jednak indoevropská (podle jeho výkladů!) toponymika dané oblasti, jednak ryze indoevropský charakter řečtiny, který prý se zachoval jen díky tomu, že řečtina převrstvila substrátový jazyk indoevropský! Za Indoevropany pokládá G. i praobyvatele Kréty (Ěteokrétý); hebrejské *Kaphôr*, *stegypt. Kjtj* atp. prý svědčí o tom, že původní jméno těchto Eteokrétů bylo **Kaptôres* (tj. „chytači“, lovci)! Odtud i *Κρήνη* < **Kqārā* < **Karqā* < **Kaptrā*! Podle G. pronikli Řekové do egejské oblasti již před r. 2000 př. n. l.; tuto první vlnu tvořili Iónové. Po nich následovaly (v 1. polovině II. tisíciletí) kmeny arkado-kyperské a aiolské (kréto-mykénský dialekt prý představuje směr prvků iónských a arkado-aiolských); dorské stěhování klade G. (podobně jako jiní badatelé) do 11. století př. n. l.

G. zároveň zdůrazňuje i metodický význam svého objevu „pelagičtiny“: historicko-srovnávací metoda umožňuje rekonstruovat strukturální rysy jazyka doloženého pouze v podobě lexikálních výpůjček v jiném jazyce: tak lze v jednotlivých ide. jazycích odhalit vrstvy různého stáří (indoevropské substráty a superstráty). — Tento svůj nový způsob využití historicko-srovnávací metody se G. nyní pokouší aplikovat na thrácké jazykové zbytky, jimiž se zabývá ve čtvrté kapitole své knihy. Výklady v ní obsažené publikoval G. téměř současně ve dvou knižních pracích: *Trakijiskijat ezik* (Sofija 1957) a *Väprosi na bälgarskata etimologija* (Sofija 1959). Na základě podrobného rozboru dochovaného thráckého materiálu (napsíu, glos, vlastních jmen atd.) dochází G. k závěru, že thrácké jazykové zbytky reprezentují dva různé ide. jazyky: vlastní thráčtinu a tzv. dáko-moesijsčinu, kterou G. pokládá za samostatný ide. jazyk. V tomto dáko-moesijském jazyce — jehož potomkem je prý dnešní albánština — zůstaly zachovány indoevropské *tenues* a *mediae*, naproti tomu ve vlastní thráčtině došlo k posunutí souhlásek (*d* > *t*, *θ* > *th* atd.; např. známé thrácké jméno *Σπαρτακος* odpovídá řecko-makedonskému *Σπαρταδοκος*). Nejbližším příbuzným vlastní thráčtiny byl indoevropský jazyk Pelasgů, dále pak jazyk Arménů a Frygů, jež G. nicméně pokládá za samostatnou ide. větev (v protikladu k rozšířené teorii o původní jednotě thráko-fryzské). Původní sídla Frygů ležela podle G. někde v centrální části balkánského poloostrova; proto také jejich jazyk zaujímá jakési střední postavení mezi thráčtinou a pelagičtinou (s nimiž sdílí posunutí souhlásek a assibilaci velár) na jedné straně a řečtinou, makedonštinou a illyrštinou na straně druhé (uchovává ide. rozdíl *a*—*o*, *r* > *ar* atd.). Na cestě do svých pozdějších maloasijských sídel se Frygové (spolu s předky Arménů) smísili někde v jihovýchodní části balkánského poloostrova s Thráky (stopy tohoto míšení shledává G. mj. v arménských slovech obsahujících *a* místo očekávaného *o*). Thrákové prý obývali

již od nepaměti východní oblasti balkánského poloostrova a snad i severozápadní kout Malé Asie: G. pokládá za thrácký kmen Trojany (*Τρωες* spojuje s názvem thráckého kmene *Τραυοί, Θραϊκες* < **Τραυο-ικες*!). Později (v II. tisíciletí př. n. l.) došlo k převrstvení vlastních Thráků kmeny dáko-moesijskými, proniknuvšími zčásti až do Malé Asie (Mysové). V dalším svém vývoji podlehl thráčtina silnému vlivu řecko-makedonskému; stejný osud postihl mj. také fryžštinu. Charakter smíšeného jazyka má tudíž nejen řečtina, ale i thráčtina a další jazyky balkánsko-maloasijského prostoru: v každém z nich lze odkrýt několik indoevropských vrstev různého stáří.

Indoevropským jazykům Malé Asie je speciálně věnována kapitola pátá. G. tvrdí, že kmeny mluvící indoevropskými jazyky anatolské větve (hetitština, luvijština, palajština aj.) seděly již od pradávna (přinejmenším od IV. tisíciletí př. n. l.) v západní Malé Asii; o tom svědčí indoevropská toponymika oblasti (jména obsahující *nd* a *ss* atp.). Autor se snaží interpretovat některé staromaloasijské názvy řek ap. na základě jejich dnešních jmen tureckých (představujících domněle překlad původního názvu). Tak např. turecký název řeky *Büyük Menderes* (Velký *M.*) svědčí o tom, že původní jméno *Μαλανδρος* jest chápat jako **maiōn* **drovos* (velký tok) atp. — Teprve později se anatolští Indoevropané přesunuli do východní části poloostrova, kde jejich jazyky podlehl silnému vlivu neindoevropského substrátu. — Zvláštní pozornost věnuje G. jazyku lykij-skému: podobně jako u řečtiny a thráčtiny nachází i v tomto jazyce dvě vrstvy různého původu. Na vlastní lykijštinu, jazyk anatolské větve (snad pokračování staré luvijštiny) se navrstvila termilština, jazyk velmi blízký pelasgičtině a eteokrétštině (termilského původu jsou prý slova jevící assibilaci velár a typické posunutí souhlásek). Zprávy o přesídlení Termilů z Kréty do Lykie jsou ostatně zachovány u řeckých historiků.

Šestá kapitola se zabývá problematikou předindoevropských jazyků v oblasti Středomoří a Malé Asie. Jak známo, je V. Georgiev rozhodným odpůrcem tzv. panmediterranismu, tj. teorie o existenci jednotné substrátové vrstvy v této oblasti (kterážto teorie má stále ještě mnoho stoupenců). Především zásadně popírá jakoukoli příbuznost baskičtiny (a iberštiny) s dnešními jazyky kavkazskými, příp. s vymřelými jazyky Přední Asie (jako je sumerština, elamština aj.), dále nepochybuje o indoevropském charakteru etruštiny (spojuje ji s jazyky Pelasgů, Thráků a Frygů) a nevěří — jak již bylo řečeno — ani v existenci předindoevropských substrátů v egejské oblasti a v západní Malé Asii. G. zde vcelku opakuje to, co napsal již ve VJa 1954, č. 4, s. 42—75; vzhledem k tomu, že jsme referovali o tomto jeho článku dosti obsírně ve SbFFBU E-1 (1956), s. 198—199, nepovažujeme za nutné zabývat se podrobněji obsahem šesté kapitoly.

O jazycích baltských a slovanských jedná sedmá kapitola Georgievovy knihy. G. náleží — jak vyplývá již z jeho dřívějších prací (srv. např. jeho stať ve sborníku *Slavjanskaja filologija I*, Moskva 1958, s. 7—26) — k obhájcem teorie o balto-slovanské jednotě. Nepředkládá ovšem žádné nové důkazy ve prospěch této teorie, polemizuje pouze s jejími odpůrci. — Co se týče vztahu baltoslovanštiny k jiným indoevropským jazykům, zdůrazňuje G. především její blízkost ke germánštině, kdežto vztahy k indoiránským jazykům klade až na druhé místo. Toto jeho stanovisko souvisí se zmíněným již popíráním dělicí linie kentum-satem. Autor dochází k závěru, že existovalo jakési severoindoevropské jazykové společenství: toto společenství se rozpadlo již začátkem III. tisíciletí př. n. l. na pragermánštinu a baltoslovanštinu. Zhruba za dalších tisíc let došlo pak k rozpadu baltoslovanštiny na praslovanštinu a prabaltštinu.

Poslední (osmá) kapitola představuje jakousi synthesisu názorů vyložených v předcházejících kapitolách: zabývá se otázkou indoevropské pravlasti, jakož i otázkami rozpadu indoevropského jazykového společenství (G. vyložil své názory na tyto otázky již ve VJa 1956, č. 1, s. 43—67). Jakkoli stojí v nadpisu kapitoly „Problém vzniku a pravlasti indoevropských jazyků“, prohlašuje G. hned na začátku otázku původu indoevropského prajazyka za neřešitelnou (alespoň za současného stavu bádání) a snaží se pouze určit území obývané indoevropskými kmeny v posledních tisíciletích před rozpadem prvobytné společnosti. — Vydělování jednotlivých ide. větví

z prvotního společenství nastalo podle G. mnohem dříve než jak se dosud běžně předpokládalo. Svědčí o tom ta skutečnost, že indoiránština, řečtina a hetitština jeví již v nejstarších svých památkách (náležejících do 1. poloviny II. tisíciletí př. n. l.) všechny hlavní charakteristické rysy (hláskové aj.) odlišující je od jiných ide. jazyků, což předpokládá — vzhledem k pomalému tempu jazykových změn v prvobytné společnosti — samostatný vývoj trvající mnoho staletí.

Pravlast Indoevropanů (ve shora uvedeném smyslu) hledá G. v Evropě; jako argument uvádí na prvním místě to, že v Evropě nacházíme převážnou většinu indoevropských jazyků, mj. též nejstarobylější ze současných ide. jazyků — litevštinu. Její vysoce archaický ráz nasvědčuje tomu, že se vyvíjela na území své pravlasti (nebo v nejbližším jejím sousedství), a že v důsledku toho byla téměř uchráněna od cizích vlivů (opačný případ představuje např. arménština). V dalším se G. dovolává i svědectví lingvistické paleontologie (společných názvů zvířat, rostlin atp.) a toponymiky; tak dochází k závěru, že Indoevropané obývali již v pradávných dobách oblast mezi řekami Rýnem a Donem, jižně od Baltického a Severního moře. Severní část této oblasti byla v paleolitu (tj. za doby ledové) téměř neobydlena; teprve v době mesolitu začíná její osídlování, a to od jihu. Ve starším neolitu (VI.—IV. tisíciletí př. n. l.) byla uvedená oblast patrně již celá osídlena indoevropskými kmeny; pokročilý stupeň diferenciace, s nímž se setkáváme v III.—II. tisíciletí (kdy byly již definitivně vyděleny alespoň některé větve) předpokládá rozložení indoevropských kmenů na velmi rozsáhlém území již drahnou dobu předtím. Cizí živly se prý objevovaly na tomto území toliko sekundárně: kočovné ugrofinské kmeny pronikají od severovýchodu, importovaní otroci v egejské oblasti atp. Všechny tyto cizorodé živly byly asimilovány základní masou autochtonního obyvatelstva, kterou tu vždy tvořili Indoevropané: G. připouští v oblasti střední a východní Evropy pouze adstrátové vlivy, nikoli však vlivy substrátové! Aby podepřel toto své tvrzení, vrací se znovu k toponymickým úvahám: všechny důležitější zeměpisné názvy (jména větších řek, hor atp.) jsou podle G. indoevropského původu, a to nejen ve střední a východní Evropě, ale také na celém balkánském poloostrově. Indoevropské jsou i názvy rostlin a živočichů typických pro jižní část Balkánu: názvy vinné révy, olivy, cypřiše a osla (pokládáné zpravidla za výpůjčky z neindoevropských jazyků)!

V závěrečné části poslední kapitoly se G. zabývá otázkou rozložení indoevropských kmenů v rámci „pravlasti“. Snaží se zeměpisně situovat jednotlivé ide. dialekty v době jejich definitivního vydělování z prvotního společenství (3500—2500 př. n. l.) a spojit je s jednotlivými „kulturami“ archeologů: Indoiránci sídlili severně od Černého moře, hetitsko-luvijské kmeny v západní Malé Asii atp. Ale již v předcházejícím období (VI.—IV. tisíciletí, starší neolit) byly zformovány čtyři indoevropské skupiny: 1° severoindoevropská skupina (pozdější germánština a balto-slovanština); 2° západnoindoevropská skupina (pozdější jazyky italské, keltské, illyrština, venetština); 3° centrální skupina, která se dělila na dvě podskupiny: a) jazyk řecký, makedonský, arméno-fryzský, dáko-moesijský (albánský) a j. indoiránské, b) j. thrácký a pelagický (termilský, eteokrétský); 4° jihoindoevropská skupina (jazyky anatolské). Co se týče tocharštiny, G. soudí, že zaujímá střední postavení mezi severní a centrální skupinou. Podobné postavení mají i některé z výše jmenovaných jazyků: thráčtina (a pelagičtina) tvoří přechod mezi skupinou centrální a jižní, illyrština mezi skupinou západní a centrální atp. G. závěrem konstatuje, že srovnávací mluvnice indoevropských jazyků byla dosud budována převážnou měrou na základě jazyků centrální skupiny, v menší míře také na základě jazyků západno- a severoindoevropských; poznání jazyků jižní ide. skupiny vedlo a povede ještě k revisi a zpřesnění mnohých našich názorů.

*

Knihu, poskytující ucelený obraz o názorech jednoho z nejlepších současných indoevropeistů, musíme bezesporu uvítat. Vedle teorií působících velmi přesvědčivým dojmem však dílo obsahuje i některé výklady, s nímž se nemůžeme ztotožnit. Nechceme tu kritizovat jednotlivé etymologie

místních jmen (které vyplňují značnou část Georgievovy knihy). Mnohé z nich jsou zřejmě velmi důmyslné, u jiných je stupeň přesvědčivosti značně menší, konec konů se však správnost téměř všech toponymických výkladů vymyká jakékoli kontrole, čímž vzniká široké pole pro subjektivní domněnky. Proto se chceme omezit na poznámky k teoriím obecnějšího rázu vysloveným v jednotlivých kapitolách Georgievovy knihy.

Georgieva periodisace vývoje indoevropské jazykovědy je v podstatě správná: současný její stav znamená bezesporu nový vývojový stupeň ve srovnání s mladogramatickým obdobím. Tato kvalitativní změna však nesouvisí ani tak s objevem nových ide. jazyků jako se změnami v metodě: pro současnou ide. jazykovědu je příznačné především spojení klasické historicko-srovnávací metody s metodou strukturní analýsy, a to nejen v oblasti hláskosloví (s diachronickou fonologií operuje konec konců i sám G.), ale i v morfologii (v tomto směru jsou důležité práce Kuryłowiczovy, o nichž se G. vyjadřuje s jistou skepsí) aj. G. poněkud přecenil význam hetitštiny (resp. „jihoindeevropské“ skupiny): ve skutečnosti nevedlo studium tohoto jazyka k zásadní revizi dosavadních názorů, nýbrž jen k jistým jejich korekturám (proti přeceňování hetitštiny se vyslovil mj. i J. Kuryłowicz). Tak např. vypracování laryngální teorie nesouvisí přímo s objevem hetitštiny: hetitské fakty spíše jen potvrdily teorii vzniknuvší jako důsledek systémového pohledu na indoevropské hláskosloví (srv. např. A. Martinet, *Proceedings of the 8-th internat. congress of linguists, Oslo 1958, s. 36n.*). Plně oprávněné je Georgievo varování před anti-historickými směry v současné jazykovědě. Nebezpečí pro indoevropskou srovnávací jazykovědu však dnes nehrozí se strany běžného evropského strukturalismu (v němž se dnes již silně uplatňuje diachronické hledisko) ani od italské neolingvistiky, ale spíše se strany idealistických směrů bujících dnes v západním Německu (Weissgerber, Hartmann aj.), zejména však se strany americké mechanické jazykovědy (deskriptivismu atp.).

S autorovým stanoviskem v otázce indoevropských velár lze vcelku souhlasit. Samozřejmě tu leccos ještě může být předmětem pochybnosti, vcelku však teorie předpokládající toliko dvě řady velárních souhlásek je daleko pravděpodobnější než mladogramatické rekonstrukce operující s třemi řadami. Tradiční dělení indoevropských jazyků na skupinu kentumovou a sametovou zamítají dnes i jiní jazykovědci, mj. také W. Porzig (v knize *Gliederung des indogermanischen Sprachgebiets, Heidelberg 1954, o níž jsme referovali v LF 79, 1956, s. 109—112.*)

Za nadsázku je nutno pokládat Georgievo tvrzení (s. 15,60 aj.), jakoby rozluštění lineárního písma B mělo neobyčejně veliký význam pro indoevropskou jazykovědu. Nepochybujeme o mimořádném významu tohoto objevu pro grecistiku, která tak získala jazykové památky o dobrých 500 let starší než jsou homérské básně. Indoeuropeistice však přinesl jen potvrzení některých domněnek v oblasti hláskosloví, etymologie aj. Indoevropský (řecký) charakter jazyka nápisů v lineárním písmu A zůstává přes veškeré Georgievo úsilí nadále více než sporný (srv. zprávu A. Bartoňka v LF 81, 1958, s. 234—238); tím však padá hlavní opora tvrzení, že Řekové pronikli do egejské oblasti již na konci III. tisíciletí př. n. l. Sotva dojdou souhlasu také výklady názvu Kréty a Krétanů (= lat. *caprōēs!*). — Velkým přínosem pro indoevropskou jazykovědu bylo naproti tomu odhalení indoevropského charakteru „pelasgičtiny“; Georgieva teorie je dnes již kladně přijímána velkou částí grecistů a indoeuropeistů.

Sugestivně působí autorův výklad o dvou indoevropských vrstvách v thráčičině. Tento důmyslný výklad osvětluje lépe než dosud souvislost albánštiny s rumunštinou, objasňuje podivné varianty vlastních jmen jako např. *Σπαρτακος* vedle *Σπαρτοκος, Σπαραδοκος, Σπορδοκος, Μητακος* vedle *Μαδακος, Μηδοκος* atp., *Φρύγες* vedle *Βρύγες, Βρύκες* aj. Jazykovým míšením různých ide. vrstev nejspíše vysvětlíme nejasné stránky fryžského, arménského aj. hlásko sloví. Vzhledem k nepatrnosti a zlomkovitosti thráckého materiálu má ovšem Georgieva teorie poněkud labilní povahu. — Totéž platí *mutatis mutandis* o lykijsčině (termilštině): tento jazyk sice má — na rozdíl od thráčičtiny — souvislé památky, nicméně ty dosud nebyly ve všech podrobnostech interpretovány.

Naše (v podstatě odmítavé) stanovisko k teorii o balto-slovanské jednotě jsme vyložili již ve SbFFBU A-6 (1958), s. 123—130. Jak již bylo řečeno, nepřináší G. žádné konkrétní důkazy ve prospěch této teorie. S jeho tvrzením, jakoby praslovanská morfologie byla skoro totožná s litevskou (s. 221), nelze souhlasit: neplatí to zejména v oblasti slovesné flexe, kde sledujeme některé hluboké rozdíly (srv. naši stat ve SPFFBU A-9, 1961, s. 17—34).

Za nejdůležitější ze závěrů Georgievovy knihy pokládáme ten, že rozpad indoevropské jednoty nastal mnohem dříve než se obecně předpokládá. Tato these — vyplývající z konstatování hlubokých rozdílů mezi jednotlivými ide. jazyky — by se snadno dala dovést až do svých logických důsledků: úplná jednota (absolutně jednotný ide. prajazyk) nikdy neexistovala, existoval pouze svazek kmenových dialektů, jejichž shody vznikly pradávou integrací různorodých složek, v jistém období pak dosáhly maxima, po kterém následovala konečná diferenciací (teorie, kterou zastává zejména V. Pisani; srv. např. *Lingua* 7, 1958, s. 337—338, *KZ* 76, 1958, s. 43—50 aj.). Jednotný (nediferenciovaný) jazyk mohl v podmínkách prvobytné společnosti existovat jen na nevelkém území; jestliže G. věří v existenci jednotného indoevropského prajazyka, zároveň pak popírá substrátové vlivy v indoevropských jazycích střední a jihovýchodní Evropy, znamená to eo ipso, že Indoevropané se šířili ze své užší pravlasti do jakéhosi vakua (což může platit na nejvyšší pro oblasti postižené zaledněním)!

Georgievovo popírání substrátových vlivů je v částečném rozporu také s jeho thesí o neobyčejně pomalém tempu jazykových změn v podmínkách prvobytné společnosti. Bez substrátových vlivů nemůžeme dost dobře pochopit zformování tak vyhraněných jazykových individualit, jaké představují jednotlivé ide. jazyky již v nejstarších svých památkách. — Za opěťovanými výpady G—a proti stoupencům substrátové teorie se zřejmě skrývá snaha obhájit stůj co stůj autochthonismus Indoevropanů v jižní části balkánského poloostrova. Tím ovšem dává zbraň svým odpárcům, které obviňuje z rasismu: ti by mu oplátkou mohli snadno vytknout „balkánský lokální patriotismus“! Ve skutečnosti nemá teorie o předindoevropském substrátu v egejské oblasti nic společného s rasismem (za rasisty lze ostatně pokládat jen nevelký okruh německých jazykovědců, mezi než patřil např. E. Gläser, W. Wüst aj., nikoli však H. Hirt). — Rovněž nebezpečí „panmediterranismu“ je u Georgieva neúměrně zvětšeno. Nelze samozřejmě souhlasit s těmi, kteří házejí všechna záhadná slova a zeměpisná názvy do jednoho „středomořského pytle“, na druhé straně však není na místě snaha vysvětlit za každou cenu všechna toponyma egejské oblasti z indoevropských prvků, jakási „indoeuropomanie“.

Velký přínos lze spatřovat v tom, že G. chápe ethnogenesi Řeků i jiných ide. národů jako složitý proces, jehož se zúčastnilo několik indoevropských vrstev. Formace jednotlivých ide. jazyků jistě neprobíhala tak jednoduše a přímočaře, jak si to představovala starší jazykověda a historie; počet indoevropských dialektů byl patrně větší než počet doložených ide. větví. Tím více nás zaráží, že se G. v jistých oblastech zcela drží tradičních simplifikujících názorů. Platí to zejména v otázce vztahů mezi slovanskými a baltskými jazyky. Konečné řešení otázky vzájemných vztahů mezi indoevropskými jazyky nevybočuje u G. vcelku z rámce zastaralé teorie rodokmenu: jeho dělení indoevropských jazyků na čtyři skupiny v mnohém připomíná proslulý Schleicherův rodokmen!

Tyto kritické připomínky nemohou zmenšit význam recenzované knihy. Synthetická díla, mezi než patří i Georgievova *Issledovanija*, mají vždy vedle silných stránek i mnohé stránky slabší. Kromě toho základní thema Georgievovy knihy připouští široké uplatnění subjektivních hledisek; při posuzování takových prací záleží mnoho na individuálních názorech recesenta. — Georgievova knihy vyniká smělými koncepcemi, důmyslnými výklady i velkým přehledem po došavadní literatuře. Je daleko podnětější a originálnější než zmíněná již Porzigova kniha, jež pojednává o stejných problémech. V mnohém je to dílo průkopnické, ukazující nové směry a metody bádání; u takových je nutno vždy počítat s pozdějšími korekturami názorů.

Adolf Erhart